

Ion Mureșan

Impozit pe lectură

Verso, Nr. 30 / 16-31 ianuarie 2008

Mi-a picat în mână cartea lui Leon Volovici *De la Iași la Ierusalim și înapoi* (Editura Ideea Europeană, București, 2007). Volumul e o lungă discuție între Leon Volovici, scriitor român și universitar la Ierusalim și Sandu Frunză, universitar la Filosofia din Cluj. Cum nu sunt un fan al cărților de interviuri, am pornit la drum rezervat. Lectura cărții însă m-a convins că interviul poate fi o formă optimă pentru o carte, căci *De la Iași la Ierusalim și înapoi* nu putea fi nici jurnal, nici roman, nici eseu sociologic, nici autobiografie, ci doar toate la un loc. Dar tocmai firescul cu care se topesc în conversație observațiile, subtile, de sociologie culturală, psihologie, istorie, memorialistică, amestecul de inteligență și sentiment, de luciditate și nostalgie fac din Leon Volovici un partener de discuție care te face să simți că o cafea băută cu el nu e o pierdere de vreme.

Întrebările urmează un fir cronologic, de la copilărie la maturitate. Pentru început sociologul din autor face un scurt „profil al mediului evreiesc” de origine: e evreu din Ostjuden: familia tatălui a venit în Moldova din Ucraina, familia mamei, din Polonia. Bunicul și tatăl au fost fierari și potcovari, oameni „cu foarte puțină școală, mai degrabă săraci”. În mediul popular evreiesc din Moldova „slăbește treptat legătura cu o trăire cu adevărat religioasă a iudaismului, dar păstrează în modul cel mai firesc tot ce ține de tradiție” și că în copilăria autorului „majoritară este populația tradițional religioasă, cu tendințe de integrare în societatea românească, dar nu prin renunțarea sau pierderea identității evreiești, chiar dacă limba idiș dispare la unii, mai ales în clasele mai înstărite”. Și, imediat, încearcă să-și precizeze locul și atitudinea într-o evreitate vie, în mișcare, care nu ezită să-și pună întrebări despre sine: „Pentru mine problema e alta: această lume religioasă vrea să-mi impună și mie modul ei de viață și relația ei cu iudaismul. Mie, adică majorității evreilor din Israel. Dar și asta pot să înțeleg, pentru că evreul ortodox nu concepe alt mod de a fi evreu. Ceea ce nu pot să accept este capitularea majorității în fața modelului lor. Inacceptabil este monopolul ortodox asupra căsătoriei, asupra definirii oficiale a evreității și altele...Să mai avem răbdare câteva generații”.

De la Iași la Ierusalim și înapoi descrie până la urmă un traseu inițiativ, nu lipsit de dramatism. În ce mă privește, prefer să punctez romanul căutării identității la confluența dintre mediul românesc și evreitate, căci secvențele memorate sunt cu adevărat exemplare și nu o dată dramatice, emoționante și de mare frumusețe a scriiturii. Nu pot să evit, deși nu se potrivește în partea asta a textului meu, secvența în care autorul vorbește despre mama sa, cea care, de câte ori avea o problemă gravă (copilul bolnav, de exemplu) mergea la mormântul mamei sale și-i cerea sfatul și ajutorul. „Hai să facem o pauză” – cere povestitorul, vădit emoționat, după ce relatează scena. Iar dacă tot suntem la scene nepotrivite în logica cronicii, recomand spre căutare, din experiența dascălului de la țară, ceremonia trecerii la maturitate a unui elev (ajuns mai târziu un cunoscut scriitor

israelian), desfășurată noaptea, ceremonie la care scriitorul participă căci era nevoie de zece bărbați evrei, iar organizatorii nu adunaseră decât nouă. A doua zi „din banca lui, elevul m-a privit complice. Curată conspirație evreiască!”.

Miza pe astfel de secvanțe exemplare face denersul lui Volovici convingător. Oricum e o binevenită tentativă de a face o lume, oarecum misterioasă, prea puțin cunoscută, transparentă. Și o invitație la a a ne privi prin ochiul unui evreu. Toate eforturile tânărului de a se împlini ca om bun, ca prieten, ca iubit sunt zădărnicate de mentalitatea românilor că a fi evreu e ceva rău ori, în cel mai bun caz ceva exotic, „ca și cum ar fi descoperit că suntem etrusci”. Tot ce poate obține prin investiția de omenie este o exclamație apreciativ-injurioasă: „Dacă toți evreii ar fi ca tine!”. Mă opresc doar la fragmentul, admirabil, în care autorul, aflat într-un sanatoriu, ajunge coleg de cameră cu un bătrân nesuferit, tuturor antipatic, necumunicativ, dar care ajunge să-l sufocă cu prietenia lui. La despărțire, bărbatul cărpănos îi declară chiar intenția de a-l vizita la Iași, ca pe singurul lui prieten, dar nu o va face, căci acolo sunt „prea mulți jidani”.

Sigur, nu lipsesc reflecțiile asupra mediului politic comunist al anilor 60-70. Luminoase apar în memoria autorului figurile unor intelectuali marcanți, precum Al. Zub ori Adrian Marino. De stringentă actualitate și subiect de meditație pentru lumea intelectuală românească este comparația dintre felul în care, cu ocazia unei mese rotunde, polonezii și-au asumat crimele împotriva evreilor și felul în care istoriografia românească încearcă să mușamalizeze pogromul de la Iași. Dacă în Polonia există sute de studii despre pogromul de la Kielce, în care au fost uciși 50 de evrei, ori despre uciderea de către vecinii lor polonezi, la Jedbavne, a 1600 de evrei există studii și filme, se țin conferințe etc, pogromul de la Iași este tratat ca „așa-zisul pogrom”, „evenimentele de la Iași”, sau „un detaliu” istoric. O istorie neasumată nu poate fi decât jalnică. „Oare când își vor da seama – comentează autorul într-un articol publicat în „Dilema” și cuprins în addenda cărții— că tocmai acești intelectuali polonezi sau unguri care au vorbit în seara asta cu atâta luciditate și exigență despre perioadele întunecate sau rușinoase din trecutul țărilor lor, tocmai ei reprezintă mult dorita imagine frumoasă a lumii din care vin”. Nu lipsesc din demersul lui Volovici nici observațiile asupra tarelor psihologice ale evreului, post-Holocaust: „Evreii care sunt în pericol de moarte s-au învățat să prețuiască „bunătatea” celui care îți ia tot, dar nu te omoară”.

Ar merita o mai îndelungă zăbavă pe partea confesiunii despre adaptarea la mediul din Israel, la identitatea noului venit, aflat între „două spații imagine și culturale”. Mă voi mărgini însă la a cita un scurt și frumos fragment: „Foarte ciudat, acum nu îmi mai plăcea pământul tocmai pentru că era deosebit de cel din România. Nu îmi plăcea că era nisipos, că nu era noroi. Mie îmi trebuia noroiul din Moldova. Totul era altfel, și pământul nu se cheamă pământ și soarele nu se cheamă soare. Se produce o fractură între tot ceea ce este în jurul tău și cuvintele care numesc realitatea din jur, senzația asta de bruscă disjunctie între obiect și denumirea lui nouă, ciudată, „nefirească”.

Iertat să fiu dacă în acest „control fiscal” am cam abuzat de citate, de extrase din actele celui controlat. Oricum, în acest „proces verbal” consemnăm, dincolo de semnele că meditația intelectualilor evrei asupra evreității nu a încremenit, că De la Iași la Ierusalim

și înapoi e o carte ce merită „impozitată” tocmai pentru atitudinea lucidă și, în același timp, caldă, deschisă. O carte prietenoasă, lipsită de orice rachiună, sine ira et studio cum zice latinul. „PIB”-ul cititorului nu are decât de câștigat.

